

УДК 342.95(477)

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2025.4.18>

ТРУБА Р.М.

ПОНЯТТЯ ТА СТРУКТУРА ЗАВДАНЬ У ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

THE CONCEPT AND STRUCTURE OF TASKS IN THE ACTIVITIES OF NATIONAL SECURITY ENTITIES

Стаття присвячена з'ясуванню змісту завдань у діяльності суб'єктів забезпечення національної безпеки. Завданнями діяльності суб'єктів забезпечення національної безпеки запропоновано розуміти комплекс цілеспрямованих дій і стратегій, що реалізуються зазначеними суб'єктами з метою виявлення, попередження, нейтралізації та ліквідації загроз національним інтересам, суверенітету, територіальній цілісності і сталому розвитку держави. Зауважено, що актуальну систему основних завдань діяльності суб'єктів забезпечення національної безпеки доцільно розглядати як систему, що охоплює такі блоки завдань: стратегічно-нормативні завдання; інституційно-організаційні завдання; оперативно-тактичні завдання; соціокультурні завдання. До стратегічно-нормативних належать завдання щодо нормативно-правового забезпечення національної безпеки; формування та реалізації політики держави стосовно забезпечення національної безпеки; формування ефективної зовнішньої політики держави та належного позиціонування в міжнародних відносинах. Інституційно-організаційними є завдання щодо інституційного забезпечення національної безпеки; здійснення публічного адміністрування у сфері забезпечення національної безпеки. Блоком оперативно-тактичних завдань охоплено: завдання щодо створення, організації застосування (реалізації) комплексних заходів забезпечення національної безпеки; завдання щодо попередження та реагування на потенційні та реальні ризики національної безпеки; завдання щодо формування технологічної складової забезпечення стійкості національної безпеки. Блок соціокультурних завдань зводиться до завдань щодо формування зрілої громадянської свідомості, національної єдності й патріотизму. У висновках до статті узагальнено результати дослідження та зазначено, що під час планування, організації та реалізації діяльності із забезпечення національної безпеки необхідно враховувати сутність завдань цієї діяльності. Так, слід брати до уваги, що стратегічно-нормативні завдання формують правову та концептуальну основу цієї забезпечувальної діяльності; інституційно-організаційні – посилюють стійкість механізмів реалізації політики безпеки, а також дозволяють максимізувати управлінський потенціал суб'єктів забезпечення національної безпеки; оперативно-тактичні – спрямовані на технологічне запобігання та усунення актуальних загроз у сфері безпеки; соціокультурні – зміцнюють стійкість суспільства й мобілізують громадян до активної участі в заходах із забезпечення національної безпеки.

Ключові слова: *забезпечення національної безпеки, забезпечувальна діяльність, завдання забезпечення, національна безпека, публічне адміністрування, суб'єкти забезпечення національної безпеки, управлінська діяльність.*

This paper elucidates the tasks undertaken by actors of national security. These tasks are defined as a collection of targeted actions and strategies employed by these actors to detect, avert, neutralise, and eliminate threats to national interests, sovereignty, territorial integrity, and the state's sustainable development. It is proposed that the

prevailing system of principal tasks be viewed as consisting of four categories: strategic and regulatory tasks, institutional and organisational tasks, operational and tactical tasks, and sociocultural tasks. Strategic and regulatory tasks include providing the regulatory and legal underpinnings for national security, shaping and enforcing state policy aimed at ensuring national security, and formulating an effective foreign policy for optimal positioning in international relations. Meanwhile, the institutional and organisational tasks encompass establishing an institutional framework for national security and managing public administration within the national security domain. The block of operational and tactical tasks encompasses creating and organising the implementation of comprehensive measures to ensure national security, preventing and responding to both anticipated and actual risks, and shaping the technological component necessary for sustaining national security. Meanwhile, the socio-cultural tasks focus on fostering a mature civic consciousness, national unity, and patriotism. The conclusions to the article summarise its findings, underscoring that, in planning, organising, and carrying out national security measures, it is essential to account for the nature of these tasks. Specifically, strategic and regulatory tasks establish the legal and conceptual foundation of security activities; institutional and organisational tasks strengthen the stability of policy-implementation mechanisms and maximise the managerial potential of national security actors; operational and tactical tasks address the technological prevention and elimination of current security threats; and socio-cultural tasks fortify societal resilience while mobilising citizens to participate actively in national security initiatives.

Key words: *actors of national security, ensuring national security, management activities, national security, public administration, security activities, security objectives.*

Постановка проблеми. Сучасні виклики та загрози національній безпеці, що характеризуються високою динамікою, різноманітним і транскордонним характером, засвідчують потребу в комплексному переосмисленні теоретико-методологічних засад діяльності суб'єктів, відповідальних за її забезпечення. Так, в умовах повномасштабної війни в Україні, загрози продовольчої кризи та зростаючої геополітичної нестабільності в Східній Європі, а також посилення взаємозв'язку внутрішніх і зовнішніх факторів безпеки, незважаючи на значну кількість наукових досліджень, присвячених проблематиці національної безпеки, актуалізується питання про уточнення концептуальної сутності, а також систематизації основних завдань, якими характеризується діяльність, яку здійснюють суб'єкти забезпечення національної безпеки. Результатом цього має стати науково обґрунтована основа для подальших дій держави з удосконалення адміністративно-правових засад забезпечення національної безпеки та адміністративно-правового статусу суб'єктів, які здійснюють відповідну забезпечувальну діяльність. Причому таке дослідження завдань діяльності із забезпечення національної безпеки має враховувати: необхідність подолання фрагментарності наявних методологічних підходів у розумінні сутності зазначених завдань; потребу в розробленні комплексного розуміння суті відповідних завдань як таких, що спрямовані на своєчасне реагування на виниклі безпекові ризики й виклики, а також на формування попереджувальних моделей реагування на фактори, які свідчать про ймовірність виникнення відповідних ризиків і загроз.

Аналіз наукової літератури та невирішені раніше питання. На сьогодні спостерігається брак наукових напрацювань, у яких би ученими комплексно окреслювався актуальний зміст і структура завдань у діяльності суб'єктів забезпечення національної безпеки України. Водночас окремі з цих завдань вже слугували предметом наукового дослідження, здійсненого багатьма українськими науковцями, серед яких: Т. І. Блистів, З. С. Варналій, І. В. Євтушенко, І. Я. Іськів, В. Т. Колесник, О. А. Маслій, А. М. Мурашко, С. В. Онищенко, В. В. Пасічник, П. Я. Пригунов, Т. В. Сокольська, О. М. Ткаченко, М. В. Цюрупа, Я. Ю. Швидкий, І. М. Шопіна, А. В. Янчук та ін. Наукові напрацювання цих учених становлять науково-теоретичну основу для досліджування та систематичного викладення сутнісного змісту зазначених завдань.

Метою статті є з'ясування поняття та актуальної структури завдань у діяльності суб'єктів забезпечення національної безпеки. Досягнення цієї мети передбачає виконання таких завдань: 1) сформулювати визначення поняття «завдання в діяльності суб'єктів забезпечення національної безпеки»; 2) визначити основні групи (блоки) завдань в діяльності суб'єктів забезпечення національної безпеки; 3) окреслити зміст виокремлених завдань; 4) узагальнити результати дослідження.

Виклад основного матеріалу. Аналіз змісту забезпечення національної безпеки дозволяє дійти думки, що завдання діяльності суб'єктів забезпечення національної безпеки випливають із завдань забезпечення національної безпеки загалом, що є цілком закономірним. Причому завданнями діяльності суб'єктів забезпечення національної безпеки слід вважати комплекс цілеспрямованих дій і стратегій, що реалізуються зазначеними суб'єктами з метою виявляти, упереджувати, нейтралізувати й ліквідовувати загрози національним інтересам, суверенітету, територіальній цілісності та сталому розвитку держави. Основний зміст таких завдань полягає у створенні системних передумов для захисту життєво важливих інтересів особи, суспільства й держави, що охоплює весь спектр забезпечувальних дій у сфері національної безпеки (передусім – формування нормативно-правового підґрунтя та інституційне забезпечення дії механізму забезпечення національної безпеки, а також здійснення оперативного реагування на безпекові виклики й загрози). З урахуванням цієї логіки систему основних завдань діяльності суб'єктів національної безпеки доцільно розглядати за такими «блоками» завдань:

1. Стратегічно-нормативні завдання. Виокремлений «блок» завдань формує фундамент діяльності суб'єктів забезпечення національної безпеки, оскільки завдання, що ним охоплюються, визначають правові, політичні, міжнародно-правові та інші засади захисту національних інтересів на внутрішньодержавному й міжнародному рівнях. Таким чином, виокремлений рівень завдань охоплює:

1) завдання з нормативно-правового забезпечення національної безпеки. Цей напрям діяльності, який вже досліджувався вітчизняними ученими [див., напр.: 1; 2], по-перше, постає в якості особливого та комплексного завдання в системі гарантування безпеки держави; по-друге, конкретизується в переліку цільових завдань, що стосуються нормативно-правового забезпечення національної безпеки, а саме: а) формування цілісної нормативно-правової основи адміністративно-правового режиму забезпечення національної безпеки; б) систематичний та науково обґрунтований моніторинг ефективності чинної правової бази в цій сфері, а також перевірка її відповідності Основному Закону України, міжнародно-правовим зобов'язанням й фактичним обставинам дійсності, що впливають на стан національної безпеки; в) удосконалення нормативно-правової основи адміністративно-правового режиму забезпечення національної безпеки, з урахуванням тенденцій розвитку внутрішніх і зовнішніх безпекових викликів; г) розмежування особливих правових статусів суб'єктів, що мають загальний адміністративно-правовий статус суб'єкта забезпечення національної безпеки; г) забезпечення правової визначеності як однієї з фундаментальних умов панування права, без якої неможливо досягти належного рівня національної безпеки в правовій і демократичній державі, що прагне європейської та євроатлантичної інтеграції;

2) завдання стосовно формування та реалізації політики держави щодо забезпечення національної безпеки. З урахуванням актуальних наукових поглядів на зміст політики національної безпеки [див., напр.: 3; 4] можна стверджувати, що це комплексне завдання охоплює: а) створення комплексної (узгодженої у своїй структурі, а також узгодженої із принципами права та нормами законодавства), послідовної та обґрунтованої політики держави у сфері забезпечення національної безпеки; б) створення комплексу умов, за яких можлива ефективне формування та реалізація політики забезпечення національної безпеки; в) систематичний нагляд за формуванням та реалізацією політики держави стосовно забезпечення національної безпеки; г) обґрунтування цієї політики, а також її зміни;

3) завдання з формування ефективної зовнішньої політики держави та належного позиціонування в міжнародних відносинах. З огляду на те, що зовнішня політика є однією з визначальних складових сучасної системи забезпечення національної безпеки (зокрема, окреслює місце України в світовій системі координат, захищає її суверенітет і сприяє досягненню стратегічних інтересів держави), у сфері зовнішньої політики виконуються завдання, що мають важливе значення для забезпечувальної діяльності суб'єктів владних повноважень у сфері безпеки. Серед цих завдань можна виокремити: а) формулювання зовнішньої політики держави відповідно до національних інтересів і пріоритетів; б) просування національних інтересів України на міжнародній арені та зміцнення її авторитету; в) впровадження інструментів так званої «антикризової дипломатії», спрямованої на запобігання та врегулювання конфліктних ситуацій у глобальному та регіональному вимірах.

2. Інституційно-організаційні завдання. Характерною ознакою таких завдань є формування, удосконалення статусу суб'єктів забезпечення національної безпеки, забезпечення належного користування цим статусом, а також створення й удосконалення інститутів у сфері національної безпеки. Серед цих завдань особливу увагу слід звернути на:

1) завдання стосовно інституційного забезпечення національної безпеки. Попри те, що сучасна наукова думка про інституційні засади забезпечення національної безпеки ще перебуває на стадії розвитку, у процесі аналізу досліджень, присвячених особливим рисам інституційного забезпечення [див., напр.: 5], можемо виокремити низку цільових завдань, що конкретизують це комплексне завдання, а саме створення (організація) та забезпечення: а) ефективної системи публічного адміністрування загалом та у сфері національної безпеки, зокрема; б) суб'єктів і систем забезпечення національної безпеки та оборони (додатково – систематичне удосконалення їх адміністративно-правового статусу, напрямів, форм, способів і засобів повноцінної об'єктивації їх статусу); в) дії міжвідомчих координаційних механізмів суб'єктів забезпечення національної безпеки; г) інноваційної технологічної інтеграції публічного адміністрування у сфері забезпечення національної безпеки; д) ефективної кадрової політики в органах публічної служби та в колективних суб'єктах (організаційної форми), що забезпечують національну безпеку України;

2) завдання стосовно здійснення публічного адміністрування у сфері забезпечення національної безпеки. Аналіз наукових напрацювань, присвячених публічному адмініструванню у сфері національної безпеки [див., напр.: 6], дає підстави дійти висновку, що відповідне комплексне завдання може бути конкретизоване через такі цільові завдання щодо створення та розвитку: а) систем ефективного прийняття рішень з приводу забезпечення національної безпеки; б) систем координації та ефективної взаємодії між різними суб'єктами забезпечення національної безпеки для посилення загального забезпечувального потенціалу, спрямованого на посилення рівня національної безпеки; в) ідейно-культурного фону здійснення ефективного публічного адміністрування у сфері забезпечення національної безпеки.

3. Оперативно-тактичні завдання. Ними охоплюється обсяг завдань у сфері забезпечення національної безпеки, що загалом орієнтовані на практичну реалізацію заходів із забезпечення національної безпеки, включаючи запобігання безпековим загрозам і ризикам, розвиток і застосування спеціальних технологій, спрямованих на поліпшення безпекової обстановки, а також управління кризовими явищами в означеній сфері. Отже, до відповідних завдань діяльності суб'єктів забезпечення національної безпеки слід віднести:

1) завдання щодо створення, організації застосування (реалізація) комплексних заходів забезпечення національної безпеки. Першочерговим завданням у сфері забезпечення національної безпеки слід вважати розробку та впровадження комплексних стратегій, що охоплюють різні аспекти державного функціонування, що дозволяє відповідним заходам бути достатньо прогнозованими. Досягнення мети цього завдання передбачає виконання таких цільових завдань: а) модернізація політичних інституційних механізмів, спрямованих на зміцнення міжнародної позиції України та внутрішньої безпекової обстановки; б) оптимізація фінансових, промислових та інфраструктурних інструментів для забезпечення стійкості національної економіки; в) розвиток та удосконалення соціальних засобів забезпечення національної безпеки; г) розширення та вдосконалення військових засобів забезпечення національної безпеки; д) розвиток науково-технічних засобів забезпечення національної безпеки;

2) завдання щодо попередження та реагування на потенційні й реальні ризики національної безпеки. Аналізуючи позиції українських учених, у яких розкривається зміст профілактики та оперативного реагування на ризики у сфері національної безпеки [див., напр.: 7; 8], доходимо висновку про можливість виокремлення наступних цільових завдань: а) запобігання виникненню загроз шляхом усунення умов, що їх породжують; б) системний моніторинг за процесами в безпековій обстановці для виявлення потенційних і реальних загроз із застосуванням сучасних аналітичних інструментів; в) усунення чи зниження негативного впливу загроз через чіткі алгоритми дій; г) розробка ефективних моделей оперативного втручання, що дозволяють мінімізувати шкоду та запобігти розвитку безпекових ризиків;

3) завдання щодо формування технологічної складової забезпечення стійкості національної безпеки. У цифрову епоху технологічна складова стає ключовим елементом забезпечення національної безпеки, оскільки технологічна перевага держави, зокрема, визначає військовий, економічний, інформаційний та соціальний суверенітет держави. Таким чином, в умовах поточних зовнішніх загроз (зокрема з боку сусідніх держав з конфронтаційною політикою) технологічна стійкість безпосередньо впливає на реальну спроможність України стабільно та безпечно функціонувати, поступово посилюючи свій безпековий потенціал. З огляду на це, зауважимо, що формування зазначеної складової безпеки є стратегічним пріоритетом, що передбачає виконання комплексу цільових завдань, серед яких: а) розроблення та реалізація довгострокових стратегій і програм оновлення інфраструктури, зокрема в галузях кібербезпеки, зв'язку й оборонних

технологій; б) інтеграція передових технологій та автоматизованих систем для підвищення ефективності операцій з забезпечення національної безпеки та прийняття рішень у сфері національної безпеки на основі об'єктивних та актуальних даних; в) фінансування розробок у сферах квантових технологій, кіберзахисту, безпілотних систем тощо, що забезпечать технологічну незалежність держави.

4. Соціокультурні завдання. Виокремлена група завдань спрямована на формування стійкого в безпековому контексті суспільства, а саме політично активного, національно свідомого, здатного протистояти деструктивним впливам через патріотизм, медіаграмотність і соціальну солідарність. Згідно з науковими дослідженнями [див., напр.: 9; 10], розглядувані нами завдання можна звести до комплексного завдання: формування зрілої громадянської свідомості, національної єдності й патріотизму. Для її досягнення визначаються такі цільові завдання: а) організація кампаній, спрямованих на інформування громадськості про актуальні загрози національній безпеці та механізми їх подолання, а також про можливості участі громадянського суспільства в системі забезпечення національної безпеки; б) розробка навчальних програм для учнів і студентів, що висвітлюють історію, культуру та цінності української державності; в) впровадження програм формування лояльності до держави громадян інших держав та осіб без громадянства, які легально перебувають в Україні; г) створення та реалізація програм з підвищення правової обізнаності, спрямованих на боротьбу з правовим нігілізмом, а також на просування ідеї верховенства права; д) розробка та забезпечення функціонування інтерактивних цифрових платформ для залучення громадян до обговорення та реалізації заходів безпеки, а також проведення молодіжних форумів, культурних заходів та ін. для культивування національної солідарності; е) створення умов для стратегічного співробітництва держави з медіаорганізаціями з метою поширення контенту, що підкреслює важливість національної єдності й патріотизму, а також для популяризації історії України, сучасні досягнення та роль кожного громадянина в зміцненні національної безпеки.

Висновки. Аналіз завдань діяльності суб'єктів забезпечення національної безпеки дозволяє констатувати, що їх зміст і структура загалом відповідає сучасному (розширеному) розумінню змісту національної безпеки як складного, багатовимірного явища, що вимагає планування, організації та реалізації комплексних заходів щодо її забезпечення із залученням широкого кола суб'єктів. Причому важливо підкреслити, що ефективність забезпечення національної безпеки в цьому контексті недосяжна в разі, якщо державою в зазначеній сфері замість використання комплексного підходу (передбачає одночасне виконання завдань стратегічно-нормативного, інституційно-організаційного, оперативного-тактичного та соціокультурного характеру) здійснюються фрагментарні забезпечувальні дії. Вказане стосується ситуацій, коли, наприклад, наявне ефективне донесення до населення важливості збереження єдності, а також дієва підтримка правопорядку (у результаті – посилення національної єдності та зниження криміналізації суспільства), проте в державі остерігається відсутність достатньої технологічної автономії від інших держав, неефективність спонукання розвитку технологічних досліджень і розробок у сфері національної безпеки та її забезпечення (як наслідок – держава залишатиметься в довгостроковій технологічній залежності від інших держав, які можуть впливати на широту свободи функціонування держави). З огляду на зазначене, під час планування, організації та реалізації діяльності із забезпечення національної безпеки необхідно враховувати сутність завдань цієї діяльності, а саме те, що: стратегічно-нормативні завдання формують правову та концептуальну основу вказаної забезпечувальної діяльності; інституційно-організаційні – посилюють стійкість механізмів реалізації політики безпеки, а також дозволяють максимізувати управлінський потенціал суб'єктів забезпечення національної безпеки; оперативного-тактичні – спрямовані на технологічне запобігання та усунення актуальних загроз у сфері безпеки; соціокультурні – зміцнюють стійкість суспільства й мобілізують громадян до активної участі в заходах із забезпечення національної безпеки.

Список використаних джерел:

1. Ткаченко О. М., Євтушенко І. В. Удосконалення нормативно-правового регулювання сфери безпеки і оборони в умовах військової агресії. *Честь і закон*. 2022. № 3 (82). С. 61–66.
2. Нормативно-правове забезпечення національної безпеки / А. В. Янчук, Т. І. Блістів, В. Т. Колесник, П. Я. Пригунов. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2016. № 1. С. 5–16.
3. Іськів І. Я. Державна політика у сфері забезпечення національної безпеки України : дис. ... д-ра філософії. Житомир, 2023. 215 с.

4. Мурашко А. М. Теоретичні основи реалізації державної політики у сфері національної безпеки в Україні. *Публічне адміністрування: наукові дослідження та розвиток*. 2017. № 2 (4). С. 127–134.

5. Швидкий Я. Ю. Інституційне забезпечення національної безпеки органами протидії корупції. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 5–6. С. 188–192. doi: 10.32702/2306-6814.2020.5-6.188.

6. Шопіна І. М. Поняття та цілі публічного адміністрування в секторі безпеки і оборони. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2021. № 3. С. 133–136. doi: 10.24144/2788-6018.2021.03.25.

7. Варналій З. С., Онищенко С. В., Маслій О. А. Механізм попередження загроз економічній безпеці України. *Економічний часопис – XXI*. 2016. № 159 (5–6). С. 20–24. doi: 10.21003/ea.V159-04.

8. Сокольська Т. В. Економічні чинники попередження загроз продовольчої безпеки. *Сталый розвиток економіки*. 2011. № 3. С. 24–28.

9. Пасічник В. В. Функції національної ідеї в забезпеченні національної безпеки. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2013. № 2. С. 37–44.

10. Цюрупа М. В. Гібридні загрози національній безпеці України та імператив солідарності патріотичних сил. *Українознавчий альманах*. 2016. № 19. С. 184–186.